

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٠٤٧٨

۸۷/۱/۱۰۵۲۳۲
۸۷/۱/۲۰

دانشگاه الزهرا (س)
دانشکده ادبیات، زبانها و تاریخ

پایان نامه
جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته تاریخ ایران اسلامی

عنوان

بررسی روابط خوانین بختیاری با حکومت مرکزی و دولت انگلیس
(از آغاز قاجار تا پایان حکومت ناصرالدین شاه)

استاد راهنما
دکتر محمدمیر شیخ نوری

استاد مشاور
دکتر داریوش رحمانیان

دانشجو
لیلی درخشان

تیرماه ۱۳۸۷

۱۰۴۴۷۸

۱۱ / ۹ / ۱۳۸۷

کتابخانه
دانشگاه الزهرا

«ربنا لاتواخذنا انا انسينا او اخطئنا»

پروردگار امارابه سبب آنچه فراموش کرده ایم و یا ناخواسته اشتباه کردیم مواخذه نفرما

تقدیم به دوگوهر ارزنده زندگیم :

مادر مهربانم:

آینه عاطفه، پارسایی و شکیبایی، که زندگیم برایش همه رنج بود و وجودش برایم همه مهر

و

پدر عزیزم:

انسانیتی متراکم در قامت یک مرد که فراتر از زیستن می اندیشید

خدایا اگر من هرگز توان جبران محبت ها و زحمتهایشان را نداشتم تو بر آنان از دریای کرم و عطوفت

و بخشش و مهربانیت دریادریا بیار

«آمین»

پیشگفتار

پژوهش حاضر به بررسی روابط خوانین بختیاری با حکومت مرکزی و دولت انگلیس از آغاز قاجار تا پایان حکومت ناصرالدین شاه اختصاص یافته است و شامل فصولی است که علاوه بر اوضاع سیاسی به مباحث اقتصادی و اجتماعی دوره یاد شده نیز می پردازد. روش کار چنین بوده است که نخست منابعی انتخاب شده که از لحاظ قدمت زمانی نزدیک به عصر واقعه بوده و یا اینکه به نوعی با زمان مورد بحث افراد و یا مورخان آن مرتبط بوده اند. پژوهش حاضر همانند دیگر پژوهش ها با مشکلات و سختی های خاص خود همراه بود، مشکلاتی از قبیل کمبود منابع و عدم دسترسی به آنها و خسته کننده بودن استفاده از اسناد با این وجود علاقه و اشتیاق فراوان نگارنده به موضوع و کسب اطلاعات جدید و نیز بهره گیری از محضر استادانی فرهیخته و دلسوز مشکلات و سختی ها را هموار می نمود. در اینجا وظیفه خود می دانم از تمام کسانی که در انجام این رساله مرایاری رسانده اند تشکر و قدردانی کنم، از جناب آقای دکتر محمدامیر شیخ نوری که راهنمایی رساله مرا بعهده داشته و در مراحل مختلف کار از راهنمایی ها و اطلاعات ارزنده ایشان بهره مند بودم کمال تشکر و قدردانی را دارم. از جناب آقای دکتر داریوش رحمانیان مشاور محترم این رساله که با حوصله تمام و صرف انرژی مضاعف با دقت و وسواس ویژه ای رساله را مطالعه و نکات بسیار ارزشمندی را یادآوری کرده بودند بسیار سپاسگذارم. از جناب آقای خدابخش قربانپور مدرس محترم مرکز تربیت معلم شهر کرد که با راهنمایی های اولیه خود مرا در شروع کار تشویق و دلگرم کردند تشکر میکنم. از جناب آقای غلامعباس نوروزی مدیر محترم انتشارات آزان که با کمال لطف و مهربانی، کتابهای مورد نیاز را در اختیار بنده قرار دادند بسیار سپاسگذارم. از خواهران خوبم که در لحظات خستگی و ملال ناشی از کار روحیه بخش و تسکین دهنده ام بودند بسیار متشکرم. و برای همه این عزیزان آرزوی سلامتی و توفیق روز افزون دارم.

گروه های ایلی در تاریخ سیاسی ایران همواره نقش آفرین بودند، از اینرو نیروهای ایلیاتی در طول تاریخ این مرزوبوم موفق به تشکیل حکومت های بزرگی شدند. با استقرار حکومت قاجار بعنوان آخرین حکومت ایلیاتی دوره خاصی از تاریخ ایران شکل گرفت. روسای ایلات در این دوره مسئولیت غالب مناطق ایران را بعهده داشتند. این ایلات غالباً به اتکاء قدرتی که داشتند رقیب حاکمیت مرکزی به شمار می رفتند. این قدرت ناشی از نوع تولید، بازدهی، نظام سیاسی، اجتماعی و سلسله مراتب ایلی بود. در میان ایل بختیاری به علت موقعیت جغرافیایی و سوق الجیشی در جنوب ایران همیشه مورد توجه دولتها و حتی بیگانگان بود. بطوریکه شاهان قاجار سعی نمودند با ایجاد اختلاف و دودستگی میان ایل بختیاری و سرانشان قدرت آنان را کاهش داده و بر آنان سلطه یابند ولی بختیارها توانستند از این نزاعهای ایلی سربلند بیرون بیایند و به عرصه مملکتداری قدم بگذارند و گاه با ایستادگی در برابر دولت مرکزی به فکر تشکیل حکومت و به دست گرفتن قدرت بیفتند. از سوی دیگر انگلیس ها نیز برای حفظ منافعشان در جنوب ایران، اتباع خود را به بهانه های مختلف به میان بختیارها فرستادند تا بانفوذ در میان خوانین و روسای بختیاری، آنان را به خود نزدیک کنند و مقدمات انعقاد قراردادها و امتیازات را فراهم کنند. چنانکه تلاش و کوشش های پیگیر انگلیسیها در سال ۱۸۹۶ میلادی تحقق یافت و با انعقاد قرارداد جاده کاروان روبختیاری (لینچ) روابط خوانین بختیاری و دولت انگلیس جنبه رسمی و عملی به خود گرفت و از این زمان به بعد است که خوانین بختیاری و دولت انگلیس روابط مستقیمی با هم پیدامی کنند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	مقدمه
۱-۱۵	فصل مقدماتی - کلیات پژوهش
۱	۱: مسئله پژوهش
۲	۲: پرسشهای پژوهش
۲	۳: فرضیات پژوهش
۲	۴: مفاهیم و واژگان پژوهش
۴	۵: اهداف پژوهش و ضرورت آن
۴	۶: روش پژوهش
۵	۷: پیشینه پژوهش
۷	۸: بررسی و نقد منابع
۱۶-۵۵	فصل اول - مقدمه ای بر شناخت ایل بختیاری
	بخش اول: نگاهی به ایلات در ایران
۱۶	۱: سابقه ایلات در ایران
۲۲	۲: نظام خان سالاری و مرددرآمدی خان
	بخش دوم: ایل بختیاری
۲۶	۱: موقعیت جغرافیایی بختیاری
۲۸	۲: ویژگی های قومی و نژادی بختیاری
۳۱	۳: ساختار اجتماعی - سیاسی بختیاری
۴۱	۴: پیشینه تاریخی بختیاری
۵۲	منابع و مآخذ فصل اول

فصل دوم - خوانین بختیاری از آغا محمد خان تا محمد شاه - ۱۱۰-۵۶

بخش اول: خوانین بختیاری و حکومت مرکزی

- ۱: خوانین بختیاری از اوایل قاجار تا زمان محمدتقی خان بختیاری - ۵۶
- الف: ابدال خان - ۵۷
- ب: اسدخان - ۵۸
- ج: حاجی هاشم خان - ۶۱
- د: الیاس خان - ۶۱
- ۲: محمدتقی خان بختیاری و حکومت مرکزی - ۶۲
- ۳: بختیاربها بعد از محمدتقی خان بختیاری - ۸۱
- الف: جعفرقلی خان - ۸۲
- ب: کلبعلی خان - ۸۳

بخش دوم: محمدتقی خان بختیاری و دولت انگلیس

(روابط غیررسمی و ناکام)

- ۱: پیشینه حضور انگلیس در ایران - ۸۴
- ۲: سیاست انگلیس در قرن نوزدهم در ایران - ۸۶
- ۳: تاریخچه روابط بختیاربها و انگلیسها - ۸۹
- ۴: محمدتقی خان بختیاری و دولت انگلیس - ۹۳
- ۵: لایارد یک فرد عادی یا یک جاسوس سیاسی؟ - ۱۰۴
- منابع و مأخذ فصل دوم - ۱۰۷

فصل سوم- خوانین بختیاری در دوره ناصری-----۱۱۱-۱۷۰

بخش اول: حسینقلی خان بختیاری

- ۱: انتقال قدرت از شاخه چهار لنگ به شاخه هفت لنگ-----۱۱۱
- ۲: حسینقلی خان بختیاری و حکومت مرکزی-----۱۱۲
- ۳: عوامل داخلی قتل حسینقلی خان ایلخانی-----۱۱۷
- الف: اختلاف ایلخانی با فرهاد میرزا معتمدالدوله-----۱۱۸
- ب: قدرت و ثروت فراوان حسینقلی خان ایلخانی-----۱۲۴
- ج: اختلاف داخلی دربار و رقابت شاهزادگان-----۱۲۶
- د: اختلافات درون ایلی بختیارها-----۱۲۷
- ۴: ظل السلطان و نقش او در قتل حسینقلی خان ایلخانی-----۱۲۹
- ۵: چگونگی قتل حسینقلی خان ایلخانی-----۱۳۶
- ۶: بختیارها بعد از مرگ حسینقلی خان ایلخانی-----۱۴۰

بخش دوم: بختیارها و انگلیسیها

(روابط رسمی و قراردادها)

- ۱: حسینقلی خان ایلخانی و اتباع انگلیس-----۱۴۷
- ۲: امتیاز کشتی رانی در کارون و نقش بختیارها-----۱۴۹
- ۳: مذاکرات جاده کاروان رو بختیاری و دولت انگلیس-----۱۵۶
- ۴: نقش عناصر انگلیسی در شناسایی ایل بختیاری-----۱۶۲
- منابع و مأخذ فصل سوم-----۱۶۷
- نتیجه-----۱۷۲
- منابع و مأخذ-----۱۷۴
- ضمایم-----۱۸۷

مقدمه

«ایلات و عشایر» همواره در تاریخ یکی از ارکان اصلی تشکیل حکومت ها بودند. برخی از این ایلات موفق به تشکیل حکومت های بزرگی در ایران شدند، با استقرار قاجارها آخرین حکومت ایلیاتی در ایران بوجود آمد و ایلات دیگری نیز در سراسر ایران زندگی می کردند که مهم ترین آنها را قشقاکی ها، بختیاریها، شاهسونها، ترکمنها، کردها، لرهای فیلی، بویراحمدی ها و بلوچ ها تشکیل می دادند. در میان این ایلات بختیاریها به چند جهت حائز اهمیت بیشتری بودند، یکی ترکیب اجتماعی قبایل اطراف ایل بختیاری و رابطه آنان با هم بود بختیاریها از طرف شرق با قشقاکی ها و از طرف غرب با اعراب خوزستان و از طرف شمال با لرها لرستان و از جنوب با لرها بویر احمدی همسایه بودند. ساختار قبیله ای این ایلات سبب برخورد و تنش میان آنها می شد که سرانجام بختیاریها از میان این رقابت های ایلی سربلند بیرون آمده و به عرصه مملکتداری پای گذاشتند. عامل دیگر اهمیت بختیاریها در دوره قاجار موقعیت جغرافیایی و سوق الجیشی منطقه بختیاری در جنوب ایران بود که از لحاظ سیاسی و اقتصادی مورد توجه دولت انگلیس قرار گرفت و انگلیسها متوجه شدند که اگر بخواهند منافع شان در منطقه حفظ شود باید با سران بختیاری کنار بیایند و آنها را به طرف خود جلب کنند. بدین جهت مسافران، ماموران نظامی و جاسوسان خود را روانه منطقه بختیاری نمودند تا اطلاعاتی را پیرامون قبایل جنوب بدست آورند، چنانکه آثار لایارد، راولینسون، بشوب، لینچ گواه آن است. با نفوذ انگلیسی ها در میان بختیاریها و انعقاد قرارداد جاده کاروان رو بختیاری (لینچ) روابط خوانین بختیاری و دولت انگلیس بصورت رسمی آغاز گردید. بنابراین بررسی روابط خوانین بختیاری و دولت انگلیس اهمیت خاصی پیدا می کند چرا تاریخ معاصر ایران با سرنوشت بختیاریها و خوانین بختیاری عجین شده است و پژوهش در تاریخ معاصر بدون شناخت این ایل و خوانین آن تقریباً امری غیر

ممکن به نظر می‌رسد. لذا برای روشن شدن گوشه‌ای از تاریخ ایل بختیاری و به علت اهمیت زمانی خاصی که همان شروع نفوذ استعمار انگلیس در میان بختیاریها است، سعی شده با توجه به منابع، مآخذ و اسناد باقی مانده از این دوره عملکرده خوانین بختیاری بعنوان رهبران نظامی و ماموران دولتی که بخش بزرگی از جامعه ایران عصر قاجاریه بودند با حکومت مرکزی و دولت انگلیس بررسی شود و اطلاعات بدست آمده مورد ارزیابی و تحلیل قرار گیرد تا پژوهشی مفید و ارزشمند فراهم گردد.

در سالهای اخیر منابع ارزنده‌ای در مورد بختیاریها منتشر شده ولی در میان نویسندگان ایرانی کسی بصورت موردی به بررسی روابط خوانین بختیاری با دولت انگلیس نپرداخته است و آثار تالیف شده نیز بیشتر به شرح جنگهای داخلی بختیاری و یا نقش بختیاریها در انقلاب مشروطه پرداخته‌اند. از میان نویسندگان خارجی جن. راف. گارثویت در کتاب تاریخ سیاسی، اجتماعی بختیاری سعی نموده با توجه به اسناد وزارت خارجه انگلیس این روابط را مورد تحلیل قرار دهد، گرچه این اثر براساس موازین تحقیقی نوشته شده و بسیار ارزشمند است، ولی مولف بعنوان یک غیر ایرانی دارای برداشت‌های خاص خود است.

محدوده اصلی پژوهش از آغاز حکومت قاجار تا پایان حکومت ناصرالدین شاه است و از آنجاکه در این زمان روابط بختیاریها و دولت انگلیس در مراحل آغازین و غیررسمی بوده لذا جستجو اولیه نشان داد که اطلاعات مدونی در این زمینه وجود ندارد، پژوهش و مطالعه این کار تلاش جدی را می‌طلبد و ضرورت داشت تا سطر به سطر کتابها و مقالات بسیاری در جستجوی مطالب مورد نظر مورد کاوش قرار گیرد که همین امر باعث اتلاف بسیاری می‌شد آن هم بدون اینکه حاصل کار تغییری را در روند پژوهش ایجاد کرده باشد. ولی نگارنده تلاش خود را نموده تا بتوان با توجه به مدارک و اسناد باقی مانده از این دوره اطلاعات مناسب جمع‌آوری و مورد بررسی قرار دهد. ضمناً چون به بررسی دوره‌های مختلف

تاریخ قوم بختیاری و سرزمین مورد نظر پرداخته شده برای پیدا کردن منابع مربوطه به هر دوره از تاریخ ایران که ارتباط با تاریخ روابط سیاسی انگلیس با خوانین بختیاری داشته توجه گردیده است. همچنین سعی شده در نقل و قول ها رسم امانت رعایت شود، حتی زمانی که مولفان خارجی نسبت به بختیارها نظر منفی داشته اند عینا نقل شده است.

بنابراین با توجه به اهمیت موضوع، این رساله از چهار فصل تشکیل شده است.

فصل مقدماتی که کلیات پژوهش را در بر دارد شامل مسئله پژوهش، پرسشهای پژوهش، فرضیات پژوهش، مفاهیم واژگان، اهداف پژوهش و ضرورت آن، روش پژوهش، پیشینه پژوهش، بررسی و نقد منابع است.

فصل اول با عنوان مقدمه ای بر شناخت ایل بختیاری ابتداء به سابقه ایلات در ایران و نظام خان سالاری و ممر درآمدی خان پرداخته شده است. سپس به بررسی ویژگی های مهم بختیارها از جمله موقعیت جغرافیایی، ویژگی های قومی و نژادی، ساختار سیاسی و اجتماعی، و پیشینه تاریخی بختیاری پرداخته است.

فصل دوم با عنوان خوانین بختیاری از آغاز قاجار تا پایان دوره محمد شاه است، که به درگیری تعدادی از خوانین بختیاری با حکومت مرکزی پرداخته شده، در این فصل شورش محمدتقی خان بختیاری در اواخر سلطنت فتحعلی شاه و در دوره محمدشاه مدح نظر بوده که در دو بخش جداگانه روابط محمدتقی خان چهارلنگ با حکومت مرکزی و دولت انگلیس مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل سوم سعی شده به حسینقلی خان ایلخانی و ارتباط او با حکومت مرکزی و عوامل موثر بر قتل ایلخانی، همچنین ارتباط او با اتباع انگلیسی مورد توجه قرار گیرد. در همین فصل می بینیم انگلیسیها برای گسترش روابط تجاری خود با ایران و تحصیل امتیاز جاده کاروان رو بختیاری برای شرکت برادران لینچ، چگونه روس ها را فریب می دهند، در آغاز

طبق توافق های قبلی امتیاز جاده کاروان رو شوشتر- اصفهان را با نام خوانین بختیاری از دولت ایران کسب کرده و سپس شرکت لینچ را بعنوان قائم مقام صاحبان امتیاز (خوانین بختیاری) برگزیدند.

صفحات پایانی پژوهش به نتیجه، منابع و مآخذ، ضمائم اختصاص داده شده است. در بخش ضمائم چند عکس از خوانین بختیاری و اسنادی که در متن پژوهش مورد استفاده قرار گرفته بعنوان نمونه ارائه شده، بعلاوه نقشه های از سرزمین بختیاری، تبار نامه روسای بختیاری، نمونه ای از ساختار اجتماعی و سیاسی ایل بختیاری برای فهم بیشتر مطالب متن آورده شده است.

بی تردید پژوهش در زمینه خوانین بختیاری و دولت انگلیس نمی توانست بدون اتکاب آثار منتشر شده به فارسی و غیر فارسی سامان یابد. به همین دلیل مراجعه به کتابخانه ملی، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه بنیاد ایرانشناسی، موسسه مطالعات تاریخ معاصر، سازمان اسناد ملی، مرکز اسناد وزارت خارجه و کتابخانه گروه تاریخ دانشگاه الزهرا گریز ناپذیر بوده و جا دارد از مسئولان و کارمندان محترم هریک از این مراکز که امکان دسترسی، یادداشت برداری و کپی برداری را برای نگارنده فراهم کردند تشکر و قدردانی نمایم. امید است که این پژوهش توانسته باشد زوایای از تاریخ معاصر ایران را روشن ساخته و پایه ای برای مطالعات و پژوهش های بعدی قرار گیرد.

فصل مقدماتی

کلیات پژوهش

۱: مسئله پژوهش

استقرار حکومت قاجار تا پایان دوره ناصرالدین شاه دوره خاصی از تاریخ ایران است. چرا که در این دوران شاهد رقابت تنگاتنگ نیروهای روسیه و انگلیس در شمال و جنوب ایران برای بدست آوردن منافع سیاسی و اقتصادی هستیم. با توجه به اختلافات داخلی و ضعف حکومت مرکزی استعمار انگلیسی در جنوب ایران برای رسیدن به اهداف خود سعی می نمود تا با خوانین بختیاری ارتباط برقرار کند.

ایل بختیاری بعنوان قوم ایرانی الاصل همواره در تاریخ سیاسی ایران نقش آفرین بوده است، چنانکه در دوره افشاریه و زندیه حضور فعالی در صحنه سیاسی داشتند. با آغاز سلطنت قاجار با توجه به ماهیت درونی ساختار قبیله ای میان اعضاء ایل بختیاری تفرقه ایجاد می گردد. تا اینکه در قرن نوزدهم با حمایت دولت انگلیس بختیاریها بصورت یک اتحادیه و کنفدراسیون در می آیند و سمت ایلخانی بصورت یک مرکزیت در رأس این اتحادیه قرار می گیرد. و ایلخانی با منسجم کردن طوایف بختیاری قدرت روزافزونی بدست می آورند و بعنوان یک نیروی هم عرض دولت دست به شورش و تمرد از حکومت مرکزی می زنند شاهان قاجار نیز با ایجاد درگیری داخلی و نظارت دقیق بر اعمال و رفتار روسای بختیاری سعی نمودند بر خوانین بختیاری سلطه یافته و قدرت آنان را کاهش دهند. از سوی دیگر دولت انگلیس با توجه به موقعیت جغرافیایی و سوق الجیشی جنوب ایران و برای دفاع از هندوستان و گسترش روابط تجاری از خوانین مقتدر بختیاری حمایت کرده و از آنان بعنوان حافظان منافع خود در برابر حکومت مرکزی بهره می گیرند. با توجه به اینکه نقش بختیاریها در سیاست گذاریها و فعل و انفعالات دوره پس از ناصری بررسی شد و بحثهای فراوانی در این رابطه صورت گرفته ولی در دوره قبل از آن به روندی که خوانین بختیاری طی نمودند و حضور استعمار انگلیسی در میان خوانین بختیاری آنچنان که شایسته است مورد توجه قرار نگرفته است. پژوهشگر سعی بر آن دارد به بررسی چگونگی

روابط خوانین بختیاری با دربار و رجال قاجار و تجزیه و تحلیل شرایط سیاسی - اقتصادی و چگونگی روابط این خوانین با دولت انگلیسی و نقش آنان در شورش و تمرد بختیاری‌ها از حکومت مرکزی تا پایان دوره ناصری بپردازد.

۲: پرسش‌های پژوهش

- ۱- حکومت مرکزی قاجار در رابطه با خوانین بختیاری چه سیاستی در پیش گرفت؟
- ۲- سیاست دولت انگلیس در رابطه با خوانین بختیاری بر چه اساسی صورت پذیرفت؟

۳: فرضیات پژوهش

الف: فرضیه اصلی

سیاست تفرقه اندازی حکومت در بین رؤسا و طوایف بختیاری در تضعیف قدرت خوانین نقش بسزایی داشت.

ب: فرضیه فرعی

دولت انگلیس با حمایت های مالی و انعقاد قراردادها و معاهدات موجب تقویت خوانین بختیاری بر علیه حکومت مرکزی شد.

۴: مفاهیم واژگان:

بختیاری^۱ (BAKHTIYARI)

نام ایلی است در ایران که میان اصفهان و شوشتر مسکن دارد. قوم بختیاری محل و مکان معینی از قدیم الایام نداشتند و بیلاق و قشلاق می کردند و در مکان های مختلف مانند

۱ - لغت نامه دهخدا، ج ۱۰، ذیل کلمه بختیاری، ص ۷۰۱.

فارس و خوزستان رفت و آمد داشتند اکنون در همان محل سابق خود خانه ساخته و منزل نمودندوزراعت می کنند.

قاجار^۱ (Qajar)

نام ایلی است از ترک ساکن ایران که در عصر صفوی از هواه خواهان صفوی بوده و برای شاهان صفویه جنگ می کردند و در قرن سیزدهم هجری خان ایشان آغا محمد خان بسلطنت رسید.

حکومت^۲ (government)

در لغت به معنای فرمانروایی و حکمرانی است، و بدین معنا، برای آن وجود رابطه ای پایدار فرماندهی و فرمانگذاری میان فرمانفرما و فرمانگزار لازم است و در سیاست به معنای دستگاه فرمانروا در کشور است و به این معنا، دولت نیز هم ردیف یا بجای آن به کار برده می شود.

دولت^۳ (STATE).

ساخت قدرتی که در سرزمین معین بر مردمانی معین تسلط پایدار دارد و از نظر داخلی نگهبان نظم به شماره می آید و از نظر خارجی پاسدار تمامیت سرزمین و منافع ملت و یکایک شهروندان خویش.

سیاست^۴ (Politics:Palicy)

به معنای خاص، هر امری که مربوط به دولت و مدیریت و تعیین شکل و مقاصد و چگونگی فعالیت دولت باشد.

۱ - لغت نامه دهخدا؛ ذیل کلمه قاجار، ج ۳۷، ص ۱۶

۲ - داریوش آشوری، (۱۳۸۳) دانشنامه سیاسی، تهران: انتشارات مروارید، ص ۱۴۱.

۳ - همان، ص ۱۶۲

۴ - همان، ص ۲۱۲

قدرت^۱ (power)

قدرت، توانایی دارنده ی آنست برای واداشتن دیگران به تسلیم در برابر خواست خود، به هر شکلی.

۵:اهداف پژوهش و ضرورت آن

این پژوهش در پی آن بود که عملکرد خوانین بختیاری بعنوان رهبران نظامی و مأموران دولتی که بخش بزرگی از جامعه ایران عصر قاجار بودند با دولت انگلیس و حکومت مرکزی بررسی کرده و تأثیر متقابل آن را بر جریانات تاریخی ایران نشان دهد. همچنین با تشریح دقیق اوضاع سیاسی، اقتصادی و اجتماعی خوانین بختیاری و بیان دلایل توجه حکومت مرکزی و دولت انگلیسی به بختیاری‌ها و نقشی که در ضعف یا قدرت‌گیری خوانین داشته‌اند بپردازد تا به نکات تاریک و مبهمی که در این زمینه وجود دارد پاسخ روشن ارائه دهد. از طرفی پژوهش‌ها و کتبی که به موضوع پرداخته‌اند بیشتر به بررسی گذرا و صوری اکتفا کرده و از هرگونه تجربه و تحلیل در مورد مسائل اصلی به دور بوده، با توجه به این نکته ضرورت داشت تا با تکیه بر اسناد و منابع تاریخی پژوهشی بی طرفانه و مستقل در این موضوع انجام شود.

۶:روش پژوهش

با توجه به ماهیت موضوع این پژوهش با روش تحقیق توصیفی - تحلیلی انجام گرفته، ابتدا با گردآوری اطلاعات و داده های مورد احتیاج در خصوص ریز موضوعات پژوهش از طریق مطالعه ی منابع، مآخذ، اسناد، مقالات و پایان نامه ها و دیگر آثار مکتوب موجود در کتابخانه ها به مقایسه و تحلیل و توصیف داده های تاریخی در این زمینه پرداخته شد است.

^۱ - داریوش آشوری. همان، ص ۲۴۷

۷: پیشینه پژوهش

دوره قاجار یکی از مهم‌ترین بخش‌های تاریخ ایران است که پژوهش‌های ارزشمندی را به خود اختصاص داده، ولی در این دوره، تاریخ بختیاری تحت تأثیر انقلاب مشروطه و نقش بختیاری‌ها در آن قرار گرفته و بیشتر تاریخ‌نگاری‌ها حول این واقعه است. تجزیه و تحلیل و بررسی روابط خوانین بختیاری و حکومت مرکزی و دولت انگلیس تا دوره ناصری و عوامل تأثیر گذار بر این روابط بسیار ناچیز است بدین سبب ضروری است که به طور مختصر پژوهش‌هایی که به این موضوع پرداخته اند را معرفی و ارزشیابی کنیم.

تاریخ بختیاری^۱: مولف این اثر ابوالفتح اوژن بختیاری از نوادگان رضاقلی خان ایل بیگی بختیاری است که تاریخ بختیاری را از ادوار گذشته تا اواخر دوره قاجاریه به نگارش در آورده است. این کتاب از ارزش تحقیقی خوبی برخوردار نیست و صرفاً یکسری اطلاعات تاریخی بدون تجزیه و تحلیل جمع‌آوری نمود. در جای جای این کتاب از نوشته‌های افرادی چون، علیقلی خان سردار اسعد، سردار ظفر و اسکندر خان عکاشه، رونویسی شده در این کتاب درباره اصل و ریشه بختیاری، حکام و فرمانروایان قدیم بختیاری، جنگ‌های بختیاری مطالبی آورده شده است.

بختیاریه‌ها و قاجاریه^۲: این کتاب یکی از منابع تحقیقی ارزشمند درباره بختیاری است. نویسنده فاضل و ساعی آن غلامرضا میرزایی است که این کتاب را در هفت فصل تنظیم نموده است. در فصل اول به شناخت و نقد منابع پرداخته است و وی اغلب منابع دسته اول و تحقیقی تاریخ بختیاری را دیده و علاوه بر کتب فارسی از اسناد، مقالات، و کتیبه‌ها نیز استفاده کرده است. حجم بالای منابع و ماخذ اصلی و فرعی مورد استفاده موجب غنا و ارزشمندی اثر گردیده است. آنچه از این کتاب مورد استناد قرار گرفته، فصل سوم

۱ - ابوالفتح، اوژن بختیاری. (بی تا). تاریخ بختیاری، ج ۱، تهران: انتشارات وحید.

۲ - غلامرضا میرزایی. (بی تا). بختیاریه‌ها و قاجاریه، ج ۱، شهرکرد: انتشارات ایل.

وچهارم است که به وضعیت ایل بختیاری در دوره ی محمدتقی خان چهار لنگ و حسینقلی خان ایلیخانی و چگونگی قدرت گیری، اقدامات و سقوط این خوانین و ارتباط آنها با دولت انگلیس و اعطای امتیاز کشتیرانی در کارون است.

تاریخ سیاسی و اجتماعی بختیاری^۱: این کتاب که رساله دکترای جن.راف.گارثویت در دانشگاه کالیفرنیا است که بر اساس نسخه تایپ شده انگلیسی توسط مترجم به فارسی برگردانده شده و نویسنده هم اکنون استاد دانشگاه های دارتموث و برکلی است، او با حضور طولانی در ایران و دیدن منابع فارسی، مصاحبه با اشخاص و استفاده از اسناد منتشر نشده وزارت خارجه انگلیس این اثر را به رشته تحریر درآورده است. گارثویت درباره رویدادهای تاریخ بختیاری تحلیلی منطقی و علمی ارائه داده و به ریشه یابی حوادث و وقایع پرداخته و کتاب خود را در پنج فصل تنظیم نموده به جز فصل دوم که براساس منابع ایرانی نگارش یافته، بقیه مطالب کتاب از روی اسناد محرمانه و طبقه بندی شده وزارت خارجه انگلیس تهیه و تدوین شده است.

در فصل اول نظام کوچ نشینی زاگرس از نظر اقتصادی به نظام شبانی و ده نشینی تقسیم و مشخصات آن بررسی کرده است. در فصل دوم گذشته تاریخی بختیارها مورد توجه قرار گرفته در فصل سوم که به روابط بختیارها و انگلیس پرداخته و نقش و اهمیت زیادی برای این رابطه قائل است. در فصل چهارم به بررسی نقش بختیارها در انقلاب مشروطه، فتح تهران و دولتهای پس از مشروطه و روابط و رقابت بختیارها با کسانی چون شیخ خزعل، صولت الدوله می پردازد. در آخرین فصل معاهدات درونی و بیرونی بختیارها آورده شده است. این اثر در برخی موارد دارای اشکالاتی است.

انگلیسها در میان ایرانیان^۲: این اثر نوشته دنیس رایت یکی از دیپلمات های برجسته انگلیس است. که از سالهای ۵۰-۱۳۲۴ شمسی ۷۲-۱۹۶۳ میلادی بعنوان سفیر بریتانیا در ایران بسر می برد. او بطور موضوعی روابط انگلیس در ایران را بحث کرده که در آغاز قرن

^۱ - جن. راف. گارثویت. (۱۳۷۳). تاریخ سیاسی، اجتماعی بختیاری، ترجمه و حواشی: مهرا ب امیری، تهران: انتشارات آژان.
^۲ - دنیس، رایت. (۱۳۶۱). نقش انگلیسها در ایران، ترجمه فرامرز فرامرزی، ج ۱، تهران: انتشارات فرخی.